

FELADATOK¹⁴

1. A) Mely állandósult szókapcsolatokra ismersz rá a meghatározás-részletek alapján?

a) híres emberek fejből idézett szavai	szállóigék
b) elkoptatott üres kifejezések, „álbölcsességek”	
c) sok bennük az idegen (ógörög, latin, angol) eredetű szó	
d) mindig tartalmaznak egy összehasonlítást	
e) gyakran kapcsolódnak időjárási jelenségekhez is: <i>Májusi eső aranyat ér.</i>	
f) jellegzetes élethelyzethez kapcsolva használjuk őket; egyik csoportjukat az üdvözlések adják	
g) a szorosan összeforrott szókapcsolatokban a szavak eredeti jelentése megőrződik	
h) a szókapcsolatokban az alkotó szavak eredeti jelentése nem őrződik meg, átvitt értelmük van	

B) Az alább idézett állandósult szókapcsolatok után írd oda az elnevezésüket, ahol szükséges, értelmezd is őket!

a) nagy fába vágja a fejszét: szólás; valaki olyan feladatra vállalkozik, amelyik az erejét is meghaladhatja

b) „Be van fejezve a nagy mű, igen. / A gép forog, az alkotó pihen.” (Madách Imre):

c) Az élet nem játék: _____

d) iszik, mint a kefekötő: _____

e) archaikus mosoly: _____

¹⁴ A szólások és közmondások témájához több gyakorlófüzet is rendelkezésre áll, ld. pl.: Bárdosi–Csobothné 2017 és Kiss–Mandl 2024a és 2024b.

f) Amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra!:

g) szívélyes fogadtatás:

h) Ez nekem kínaiul van. (Ez nekem magas.):

C) Mely állandósult szókapcsolatoknál figyelhetsz meg fent kis, illetve nagy kezdőbetűs írást? Mi az oka ennek a különbségnek?

2. A) A **láb** szóhoz kapcsolódó mondatok dőlt szedéssel kiemelt részéről állapítsd meg, hogy az az állandósult szókapcsolatoknak melyik fajtáját képviseli!

a) Kati rápróbálta a cipőt a testvére lábára .	kollokáció
b) „A láb mindig kéznél van!”	
c) A nagynénim ezúttal is lábon hordta ki a súlyos betegséget.	
d) Az anyóka fél lábbal már a sírban volt.	
e) Zavarában a diák azt se tudta, melyik lábára álljon.	
f) Csak fél lába van a hazugságnak.	
g) Jobb lábbal megbotlani, mint nyelvvel.	
h) A kesely láb kifejezéssel az állattanban találkozhatasz.	
i) Egyik lábad itt legyen, a másik ott!	

B) Értelmezd a felsorolásban talált közmondásokat és szólásokat!

Az első közmondás jelentése: A hazugságot könnyű leleplezni

A második közmondás jelentése: _____

A szólások jelentése: _____

C) Gyűjts további 6-7 szólást **láb** szavunkkal, és add meg a jelentésüket!

bal lábbal kelt fel: egész nap ingerült, rosszkedvű

3. A) Állandósult vagy nem állandósult szókapcsolatok lehetnek? Az állandósult szókapcsolatoknak melyik fajtájára ismersz rá? A nem állandósult szókapcsolatok, ahogy a *Bevezetés*-ben már mondtuk, leginkább egyedi dolgokat fogalmaznak meg. Mely mondatokban tapasztalod ezt?

a) *Tegnap leesett az első hó!* állandósult szókapcsolat, kollokáció

b) *Hirtelen leesett egy nagyobb darab* a plafonból, kész szerencse, hogy nem sérült meg senki. _____

c) *Nehezen esett le a fiúnak*, hogy mit várnak tőle. _____

d) *A herendi hamutartó* leesett az asztalról és darabokra tört... _____

e) Majd meglátod, ha nem vigyázol, *úgy leesel* arról az állványról, *mint egy féltégla*. _____

f) Nem kell őt féltetni, mindig *talpra* esik, *mint a macska*. _____

g) *De Palkó sem esett ám a fejére!* _____

h) Amikor nagymamánk elaludt, *leesett a szemüveg* az orráról. _____

i) A napokban kapott *mobilja* már nincs meg, *valahol kieshetett* a kabátzsebéből. _____

B) Ha még több, főként régi és ízes szólást szeretnél ismerni a láb, a fej, a kéz és még sok más szavunkkal, érdemes fellapoznod az interneten dr. Margalits Ede *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások* című könyvét 1896-ból!

4. A szólásokban a szavakat átvitt értelemben használjuk. Ahol a szókapcsolatban a szavak eredeti, szó szerinti értelmükben jelennek meg, ott nem beszélhetünk szólásokról. De az is előfordulhat, hogy a szókapcsolat **kétféleképpen is értelmezhető**. Ha szó szerint értheted: nem szólás (pl.: a fodrász alaposan megmosta a vendég fejét). Ha a szavak eredeti értelmén túl is találsz jelentést, szólás (pl.: a gyerekek ügyetlensége miatt alaposan megmosták a fejét = jól összeszidták).

A) Az itt következő, a **hold**, **holdvilág** szavakkal alkotott szókapcsolatoknak melyik példájában találsz szó szerinti, konkrét, illetve nem szó szerinti, vagyis átvitt (metaforikus) jelentést? Hol jelenhet meg egyszerre a kétféle értelem?

a) bujkál a **hold**, b) a **hold** karimája, c) a **holdban** jár valaki, d) feljött a **holdvilág**, e) olyan sápadt, mint a **holdvilág**, f) felhő takarja el a **holdat**, g) megtelt, mint a **hold**, h) rájár a **hold**

1. Csak konkrét értelmük van: a)
2. Csak átvitt értelmük van: c)
3. Mind a két értelmezés lehetséges: d)

B) Találd ki, hogy a fentiek közül melyik szókapcsolatnak lehet az emberre vonatkozóan a jelentése a 'valaki megkopaszodott', illetve hogy 'valakinek kikerekedett az arca'.

C) Szorgalmi feladat. Értelmezd az alábbi, szintén a **hold**, **holdvilág** szavakat tartalmazó régi vagy tájnyelvi szóláshasonlatot és közmondásokat! (A megoldást keresve kutass az interneten is!)

1. A lány elfogyott, mint a **holdvilág**.

2. **Holdvilágnál** epret szed.

3. Fényes a **hold**, mégse nap.

4. **Holdvilágnál** meg nem érik a szőlő.

D) Szorgalmi feladat. Keress további egy-két, a **hold**, **holdvilág** szót tartalmazó közmondást és szólást!